Anu Mutanen, OTT, julkisoikeuden apulaisprofessori 22.4.2026

LAUSUNTO EDUSKUNNAN PERUSTUSLAKIVALIOKUNNALLE HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE LAEIKSI SOSIAALIHUOLTOLAIN, IKÄÄNTYNEEN VÄESTÖN TOIMINTAKYVYN TUKEMISESTA SEKÄ IÄKKÄIDEN SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUISTA ANNETUN LAIN JA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON ASIAKASMAKSUISTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA (HE 113/2025 VP)

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan pyytämänä lausuntona otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä esitän kunnioittavasti seuraavan.

Yleistä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaalihuoltolakia, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettua lakia ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia. Sosiaalihuoltolakiin lisättäisiin säännökset teknologisten ratkaisujen käyttämisestä asiakkaan sosiaalipalveluissa ja teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa. Lisäksi sosiaalihuoltolakia ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettua lakia muutettaisiin myös siten, että asiakassuunnitelmaa laadittaessa hyvinvointialueella olisi jatkossa velvollisuus arvioida, voidaanko asiakkaan palvelutarpeisiin vastata teknologisilla ratkaisuilla. Viimeksi mainittuun lakiin lisättäisiin myös säännös siitä, että iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa mahdollistettaisiin teknologian ja teknisen valvonnan ottaminen huomioon silloin, kun niillä olisi henkilöstötarvetta pienentävä vaikutus. Asiakastietojen käsittelyyn sekä asiakkaan palvelun yhteydessä käytettävien teknologisten ratkaisujen käytön että yhteisten tilojen teknisen valvonnan yhteydessä sovellettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa säädettäisiin asiakasmaksun perimisestä tilanteissa, joissa asiakkaan kiireelliseen avun tarpeeseen vastattaisiin käyttäen teknologista ratkaisua. Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026.

Perustuslakivaliokunta on antanut hallituksen esityksestä lausunnon PeVL 51/2025 vp, jossa se esitti säätämisjärjestysponnen. Perustuslakivaliokunta ei edellyttänyt uuden lausunnon pyytämistä perustuslakivaliokunnalta tai osoittanut muutosten tekemistä valtioneuvoston valmisteluvastuulle. Sosiaali- ja terveysvaliokunta toimii asiassa mietintövaliokuntana. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt perustuslakivaliokunnalta lausuntoa esitystä HE 113/2025 vp koskevasta mietintöluonnoksesta.

Perustuslakivaliokunta pyytää lausuntoa sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnoksesta.

Olen antanut samasta hallituksen esityksestä jo aiemmin lausunnon perustuslakivaliokunnalle (23.10.2025) ja kaksi lausuntoa sosiaali- ja terveysvaliokunnalle (1.12.2025 ja 25.2.2026).

Keskityn tässä lausunnossani tarkastelemaan, onko mietintöluonnoksessa otettu riittävästi huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 51/2025 vp edellytetyt valtiosääntöoikeudelliset seikat. Asian arvioinnin oikeudellisten perusteiden osalta viittaan esityksestä perustuslakivaliokunnalle aiemmin antamaani lausuntoon toistamatta näitä perusteita tässä. Arvioni kohdistuvat 1. lakiehdotukseen (laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta) ellei erikseen ole muuta mainittu.

Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 51/2025 vp

Hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa PeVL 51/2025 vp perustuslakivaliokunta esitti, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä, mutta 1. lakiehdotus kuitenkin vain, jos valiokunnan sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta tekemä valtiosääntöoikeudellinen huomautus otetaan asianmukaisesti huomioon. Perustuslakivaliokunnan mielestä ehdotettu sääntely teknologisten ratkaisujen käytöstä jää perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin kuuluvan täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen kannalta liian yleispiirteiseksi ja erittelemättömäksi. Sääntelyä on välttämätöntä täsmentää merkittävästi niin, että siitä käyvät nyt ehdotettua selvemmin ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset. Tällainen muutos on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. (PeVL 51/2025 vp, kappale 9.) Perustuslakivaliokunta korostaa lausunnossaan, ettei vaatimus täsmällisestä ja tarkkarajaisesta sääntelystä merkitse, että kustakin käytettävästä teknologisesta ratkaisusta olisi säädettävä yksityiskohtaisesti, vaan riittävää on ratkaisujen jaottelu ja lainsäädännöllinen eriyttäminen niiden vaikutusten kannalta. Sääntelyssä tulisi mahdollistaa myös teknologian kehittymisen huomioon ottaminen. (PeVL 51/2025 vp, kappale 10.)

Lisäksi perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan sääntelyä asiakkaan ja tämän laillisen edustajan mielipiteen huomioon ottamisesta teknologisten ratkaisujen käytössä on syytä tiukentaa (PeVL 51/2025 vp, kappale 14). Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että esityksessä ei ole asianmukaisesti arvioitu sitä, miten asiakkaan oikeus oikeusturvaan toteutuu. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan tulisi vielä pohtia keinoja vahvistaa asiakkaan oikeusturvaa. (PeVL 51/2025 vp, kappale 15.) Lisäksi perustuslakivaliokunta pitää tärkeänä, että itsemääräämisoikeutta koskevat lakiehdotukset saatetaan eduskunnan käsiteltäväksi ripeästi (PeVL 51/2025 vp, kappale 16).

Perustuslakivaliokunta on arvioidessaan turva-auttamispalvelua ja etäpalveluja todennut, että sääntelyssä tulee kiinnittää huomiota myös siihen, miten huolehditaan muiden kuin asiakkaan (esimerkiksi hänen kanssaan samassa taloudessa asuvien) perusoikeuksista (PeVL 24/2022 vp, kappale 14). Valiokunnan mielestä sanottua seikkaa koskeva tarkastelu nyt käsillä olevassa ehdotuksessa jää varsin vähäiseksi. Valiokunta kiinnittää huomiota myös toisenlaisessa sääntelyyhteydessä etäyhteyksin toteutettavan tarkastuksen rajaamisesta lausumaansa (PeVL 21/2022 vp, kappale 13). (PeVL 51/2025 vp, kappale 17.)

Asiassa on siten valtiosääntöoikeudellisesti arvioitava säätämisjärjestyskysymyksenä sitä, onko mietinnössä ehdotettu täsmennettäväksi 1. lakiehdotuksen (laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta) sääntelyä teknologisten ratkaisujen käytöstä merkittävästi niin, että siitä käyvät hallituksen esityksessä ehdotettua selvemmin ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat

teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset (PeVL 51/2025 vp, kappale 9). Tältä osin riittävää on ratkaisujen jaottelu ja lainsäädännöllinen eriyttäminen niiden vaikutusten kannalta. Sääntelyssä tulisi mahdollistaa myös teknologian kehittymisen huomioon ottaminen. (PeVL 51/2025 vp, kappale 10.)

Lisäksi asiassa on arvioitavana, onko vastineessa ehdotettu tiukennettavaksi sääntelyä asiakkaan ja tämän laillisen edustajan mielipiteen huomioon ottamisesta teknologisten ratkaisujen käytössä (PeVL 51/2025 vp, kappale 14). Tätä seikkaa ei ole yksilöity säätämisjärjestyskysymykseksi. Lisäksi valtiosääntöisesti arvioitavana on se, onko keinoja vahvistaa asiakkaan oikeusturvaa pohdittu (PeVL 51/2025 vp, kappale 15). Huomioon on myös otettava se, että itsemääräämisoikeutta koskevat lakiehdotukset saatettaisiin eduskunnan käsiteltäväksi ripeästi (PeVL 51/2025 vp, kappale 16). Lisäksi arvioitava on se, onko muiden kuin asiakkaiden perusoikeuksien toteutumiseen kiinnitetty riittävästi huomiota (PeVL 51/2025 vp, kappale 17). Myöskään nämä seikat eivät ole säätämisjärjestykseen vaikuttavia.

Mietintöluonnoksen arviointi

Yleistä

Mietintöluonnoksessa ehdotetaan, että eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen sisältyvät 2. ja 3. lakiehdotuksen ja muutettuna 1. lakiehdotuksen. Luonnoksen (kappale 8) mukaan 1. lakiehdotukseen ehdotetaan muutoksia perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta. Esille on nostettu (kappale 3) perustuslakivaliokunnan lausunnon säätämisjärjestysponsi ja se, että lausuntoon sisältyy myös muita esitykseen sisältyvien säännösehdotusten täsmentämistarpeita.

Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 51/2025 vp säätämisjärjestysponsineen ja muine täsmentämistarpeineen on otettu asianmukaisesti ja kattavasti mietintöluonnoksessa tehdyn tarkastelun ja ehdotettujen muutosten perustaksi. Asiassa on myös kuultu varsin laajasti valtiosääntöoikeuden asiantuntijoita.

Teknologisten ratkaisujen käyttöä koskevan sääntelyn täsmällisyys ja tarkkarajaisuus

Perustuslakivaliokunnan lausunnon säätämisjärjestyskysymys kohdistuu valiokunnan 1. lakiehdotuksesta tekemän sääntelyn täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta koskevan valtiosääntöoikeudellisen huomautuksen asianmukaiseen huomioon ottamiseen. Perustuslakivaliokunnan mukaan ehdotettu sääntely teknologisten ratkaisujen käytöstä jää perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin kuuluvan täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen kannalta liian yleispiirteiseksi ja erittelemättömäksi. Sääntelyä on valiokunnan mukaan välttämätöntä täsmentää merkittävästi niin, että siitä käyvät nyt ehdotettua selvemmin ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset. (PeVL 51/2025 vp, kappale 9.) Lisäksi perustuslakivaliokunta totesi, että vaatimus täsmällisestä ja tarkkarajaisesta sääntelystä ei merkitse, että kustakin käytettävästä teknologisesta ratkaisusta olisi säädettävä yksityiskohtaisesti, vaan riittävää on ratkaisujen jaottelu ja lainsäädännöllinen eriyttäminen niiden vaikutusten kannalta. Sääntelyssä tulisi mahdollistaa myös teknologian kehittymisen huomioon ottaminen. (PeVL 51/2025 vp, kappale 10.)

Mietinnössä (kappale 43–60) on kiinnitetty huomiota teknologisten ratkaisujen käytön edellytyksiin ja niihin liittyvään perustuslakivaliokunnan kantaan sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa, että 1. lakiehdotuksen 47 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen muotoilua muutetaan seuraavaan muotoon: Asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa saadaan hänen toimintakykynsä, turvallisuutensa, osallisuutensa ja hyvinvointinsa tueksi käyttää teknologisia ratkaisuja, jotka soveltuvat käytettäviksi hänen palveluissaan ja vastaavat hänen tarpeisiinsa. Lisäksi valiokunta ehdottaa 47 §:n 1 momenttiin lisäystä siitä, että sellaisen asiakkaan kotona tai asumispalvelussa käytettävän teknologisen ratkaisun, jolla voidaan ottaa yhteyttä asiakkaaseen ja ohjata ja auttaa asiakasta hänen jokapäiväisessä elämässään, käyttö tulee rajata alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään. Tällaisella ratkaisulla tarkoitetaan käytännössä esimerkiksi etäpalveluja (kappale 48).

Lakiehdotuksen 47 §:ään ehdotetaan lisäksi uutta 2 momenttia, joka korvaa esityksessä ehdotetun 2 momentin seuraavasti: Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, saadaan,
1) asiakkaan kotona, asumispalvelussa tai laitospalvelussa käyttää teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat asiakkaan liikettä, ääntä, toimintakykyä tai sijaintia, välittävät tiedon asiakkaan huolenpidon tai avun tarpeesta palveluntuottajalle ja avaavat yhteyden palveluntuottajaan, kun niiden käyttö on, lukuun ottamatta asiakkaan mukana kulkevia ratkaisuja, rajattu alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään;
2) asiakkaan kotona, asumispalvelussa tai laitospalvelussa käyttää teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat asiakkaan liikettä, ääntä tai toimintakykyä ja välittävät tietoa palveluntuottajalle, kun niiden käyttö on, lukuun ottamatta asiakkaan mukana kulkevia ratkaisuja, rajattu alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään;
3) asiakkaan asumispalvelussa tai laitospalvelussa käyttää teknologisia ratkaisuja, joilla voidaan palveluntuottajan aloitteesta kuva- tai ääniyhteyden avaamalla tarkistaa asiakkaan hyvinvointi, kun niiden käyttö on rajattu alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään.

Lisäksi 47 §:ään lisättäisiin uusi 3 momentti, jossa ehdotetaan säädettäväksi esityksessä ehdotettua vastaavasti siitä, että 2 momentissa tarkoitetun teknologisen ratkaisun käytön asiakkaan palvelussa tulee olla välttämätöntä asiakkaan hoidon, huolenpidon ja turvallisuuden turvaamiseksi. Lisäksi ehdotetaan tarkennettavaksi, että saniteettitiloissa saadaan käyttää vain teknologisia ratkaisuja, jotka kulkevat asiakkaan mukana sekä ratkaisuja, jotka eivät itsenäisesti tai palveluntuottajan aloitteesta avaa kuvayhteyttä palveluntuottajaan. Lisäksi valiokunta ehdottaa lisättäväksi 3 momenttiin rajauksen siitä, ettei 2 momentissa tarkoitettuja teknologisia ratkaisuja saa käyttää lastensuojelulain nojalla sijoitetun lapsen palveluissa.

Tämän ohella ehdotetaan 47 §:n uudeksi 4 momentiksi siirtyvän 3 momentin tarkentamista. 4 momentin 3 kohtaan lisättäisiin säännös siitä, että teknologisen ratkaisun käyttöönotossa ja käytössä on huolehdittava siitä, että sosiaalihuollon palveluissa henkilöstön määrä vastaa asiakkaan tarpeisiin. Sosiaalihuollon henkilöstöstä säädetään tarkemmin sosiaalihuoltolain 49 a §:ssä, jonka mukaan hyvinvointialueen käytettävissä tulee olla riittävästi sosiaalihuollon ammattihenkilöitä sekä muuta asiakastyöhön osallistuvaa henkilöstöä ja sosiaalipalveluja tuottavassa toimintayksikössä on oltava henkilöstö, jonka määrä, koulutus ja tehtävärakenne vastaavat toimintayksikön palveluja saavien henkilöiden määrää ja palvelun tarvetta. Vaikka vanhuspalvelulaissa ehdotetaan säädettäväksi, että välitöntä asiakastyötä voidaan korvata

teknologialla, myös vanhuspalveluissa tulee vanhuspalvelulain 20 §:n 1 momentin perusteella olla henkilöstö, joka vastaa iäkkäiden henkilöiden palvelun tarvetta.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaalihuoltolain 39 §:ää, joka koskee hyvinvointialueen velvollisuutta asiakassuunnitelman laatimiseen. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että asiakassuunnitelmaa laadittaessa on arvioitava, voidaanko asiakkaan palvelutarpeisiin vastata teknologisilla ratkaisuilla ottaen huomioon, mitä 47 §:ssä säädetään. Vanhuspalvelulain asiakassuunnitelmaa koskevaan 16 §:ään ehdotetaan tehtäväksi vastaava muutos kuin sosiaalihuoltolain 39 §:ään.

Mietintöluonnoksessa (kappale 23) tuodaan esille, että lain 3 §:n määritelmäsäännöstä tulee tulkita yhdessä 47 §:n kanssa. Lisäksi luonnoksen (kappale 19) mukaan ei ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaista arvioida, missä sosiaalihuoltolain 14 §:n mukaisissa palveluissa voisi olla mahdollista hyödyntää teknologisia ratkaisuja.

Mietintöluonnoksen (kappale 57) mukaan ehdotetussa sääntelyssä on riittävällä tavalla määritetty olennaiset perusteet, joiden mukaan asiakkaan perusoikeuksiin puuttuvan teknologian käyttäminen edellyttää välttämättömyysarviointia ja sen käyttö on muutoinkin rajattava välttämättömään. Luonnoksen mukaan 47 §:n 2 momentin eri kohdissa tarkoitettu teknologia puuttuu asiakkaan perusoikeuksiin samanasteisesti, ja niiden käyttöä koskevista edellytyksistä ja rajoituksista on säädetty täsmällisesti ja tarkkarajaisesti 47 §:ssä. Sosiaali- ja terveysvaliokunta kuitenkin toteaa (kappale 58), että lainsääntöä on tarpeen jatkossa päivittää teknologian kehittymisen myötä.

Mietintöluonnoksessa (kappale 51) on myös todettu, että 47 §:n 3 momentissa tarkoitettu välttämättömyyden arviointi olisi tapauskohtainen ja kokonaisvaltainen yksilöllinen arviointi asiakkaan tilanteesta eikä välttämättömyyden peruste voisi koskaan olla esimerkiksi riittämätön henkilöstö, sillä sen arviointi ei perustu asiakkaan yksilöllisen tilanteen arviointiin. Välttämättömyys ei tarkoita vain sitä, että ratkaisu olisi asiakkaalle hyödyllinen, vaan myös sitä, että ilman ratkaisua asiakkaan hoito ja huolenpito voisi esimerkiksi vaarantua. Välttämättömyyden arvioinnissa voidaan myös arvioida sitä, mikä palvelun toteuttamistapa puuttuu vähiten asiakkaan yksityisyyden suojaan. Kyse on siis tilannekohtaisesta arviosta, jota ei ole mahdollista tyhjentävästi määritellä säännöksessä.

Mietintöluonnoksessa (kappale 80–85) on lisäksi käsitelty teknistä valvontaa sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa. Huomiota on kiinnitetty (kappale 81) perustuslakivaliokunnan kantaan 48 §:stä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa, että 1. lakiehdotuksen 48 §:n 1 momenttiin lisätään tarkennus siitä, että saniteettitiloissa saadaan käyttää 47 §:n 2 momentissa tarkoitettuja asiakkaan mukana kulkevia teknologisia ratkaisuja ja ratkaisuja, jotka eivät avaa kuvayhteyttä palveluntuottajaan. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että 48 §:n 1 momenttiin lisätään 47 §:n 4 momenttiin ehdotettua säännöstä vastaava säännös siitä, että henkilöstön määrän tulee teknisestä valvonnasta huolimatta vastata asiakkaiden tarpeisiin.

Lisäksi ehdotetuille 47 ja 48 §:lle on laadittu yksityiskohtaiset perustelut.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnoksessa ehdotetaan perustuslakivaliokunnan lausunnon kappaleessa 9 olevan valtiosääntöoikeudellinen huomautuksen ja kappaleessa 10 olevan täsmennyksen perusteella muutoksia hallituksen esityksessä ehdotettuun sosiaalihuoltolain 47 §:ään teknologisista ratkaisuista sosiaalihuollon palveluissa sekä 48 §:ään teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa. Muutosehdotuksille on myös laadittu mietintöluonnokseen perustelut.

Sosiaalihuoltolain 47 §:ksi ehdotetaan viisimomenttista säännöstä, jota on systematisoitu hallituksen esityksestä poiketen. Pykälän 2 momentti on muotoiltu kohtaluetteloksi. Lain 47 §:n 2 momentissa tarkoitettujen teknologisten ratkaisujen käyttöä rajattaisiin sen suhteen, mistä teknologisesta ratkaisusta on kyse. Teknologisten ratkaisujen käyttö rajattaisiin alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään. Lisäksi 47 §:n 3 momentissa tehtäisiin lastensuojelulain nojalla sijoitetun lapsen palveluita koskeva rajaus. Lakiehdotuksen 47 § teknologisista ratkaisuista on ehdotettu muutettavasti merkittävästi hallituksen esitykseen nähden. Ehdotettua sosiaalihuoltolain 47 §:ää voi pitää lähtökohtaisesti varsin laajana ja jokseenkin monimutkaisena säännöksenä.

Sosiaalihuoltolain 48 §:ksi ehdotetaan puolestaan neljämomenttista säännöstä, johon on lisätty muutamia seikkoja hallituksen esitykseen nähden. Pykälän 1 momenttiin lisättyä säännöstä saniteettitiloissa sallituista teknologisista ratkaisuista on pidettävä olennaisena muutoksena. On myös asianmukaista, että 48 §:ssä ehdotetaan mainittavaksi, että henkilöstön määrän tulee teknisestä valvonnasta huolimatta vastata asiakkaiden tarpeisiin.

Merkille pantavaa on, että ehdotuksessa on omaksuttu erilainen sääntelytapa kuin esimerkiksi kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa. Pidän valittua sääntelytapaa mahdollisena. Huomionarvoista on, että perustuslakivaliokunta ei lausunnossaan sinänsä puuttunut sääntelymalliin, vaan sääntelyn täsmällisyyteen ja tarkkarajaisuuteen. Ylipäätään on myös tärkeää ottaa huomioon, että perustuslakivaliokunta piti välttämättömänä, että perusoikeuksiin vaikuttavasta teknologian käytöstä sosiaalihuollossa säädetään lailla viivytyksettä (PeVL 51/2025, kappale 4).

Arvioinnissa on syytä ottaa huomioon sekin, että ehdotetussa sääntelyssä on kyse yleislaista. Mielestäni ehdotus pitää sisällään riittävän täsmälliset ja tarkkarajaiset perusteet teknologisten ratkaisujen käytön yleissääntelylle, vaikkakin ehdotettua sääntelyä voikin pitää jokseenkin vaikeaselkoisena. Sääntelyssä on välttämätöntä mielestäni ottaa huomioon sääntelykohteeseen liittyvää tilannekohtaisuutta ja yksilöllisen arvioinnin tarvetta. Ylipäätään arvioinnissa on syytä ottaa huomioon myös sääntelykohteen vaikea ja moninainen luonne. Tarkoitettujen teknologisten ratkaisujen lailla tehtävää systematisointia ei voi pitää helppona tehtävänä. Perustuslakivaliokunta on lisäksi lausunnossaan PeVL 51/2025 vp antanut lainsäätäjälle asiassa hieman enemmän liikkumatilaa kuin aiemmassa lausunnossaan PeVL 24/2022 vp.

Ehdotuksessa on tehty erittelyä tavalla, josta käyvät hallituksen esityksessä ehdotettua selvemmin ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset. Huomioon on otettava, että mietintöluonnoksen mukaan 47 §:n 2 momentin eri kohdissa tarkoitettu teknologia puuttuu asiakkaan perusoikeuksiin saman asteisesti. Edellytetyllä välttämättömyysarvioinnissa otettaisiin nähdäkseni huomioon tarkoitetun teknologian perusoikeusvaikutusten ulottuvuus. Tältä osin on syytä korostaa, että

välttämättömyyden arvioinnissa tulee arvioida myös sitä, mikä palvelun toteuttamistapa puuttuu vähiten asiakkaan perustuslain 10 §:n mukaiseen yksityisyyden suojaan. Teknologiset ratkaisut on jaoteltu ja lainsäädännöllisesti eriytetty vaikutusten kannalta. Ehdotuksesta käy siten arvioni mukaan ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset tavalla, jossa teknologisia ratkaisuja on jaottelu ja eriytetty niiden vaikutusten kannalta.

Ehdotettu sääntely vaikuttaa mahdollistavan myös teknologian kehittymisen huomioon ottamisen, kun siinä ei esimerkiksi tarkemmin nimetä tarkoitettua teknologiaa. Lisäksi sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa erikseen, että sääntelyä voidaan muuttaa teknologisen kehityksen seurauksena. Pidän tärkeänä, että kyseeseen tulevan teknologian kehitystä seurataan ja lainsäädännön muuttamistarpeet arvioidaan myös tämän mukaisesti. Ehdotetun lainsäädännön perusoikeusvaikutusten seurantaa on ylipäänsä pidettävä välttämättömänä.

Mietintöluonnoksessa sääntelyä on arvioni mukaan täsmennetty merkittävästi siten, että ehdotus täyttää perustuslakivaliokunnan säätämisjärjestyskysymyksenä edellyttämän 1. lakiehdotuksen täsmentämisen.

Asiakkaan ja tämän laillisen edustajan mielipiteen huomioon ottaminen teknologisten ratkaisujen käytössä sekä itsemääräämisoikeus

Perustuslakivaliokunnan mukaan sääntelyä asiakkaan ja tämän laillisen edustajan mielipiteen huomioon ottamisesta teknologisten ratkaisujen käytössä on syytä tiukentaa (PeVL 51/2025 vp, kappale 14). Valiokunta piti myös tärkeänä, että itsemääräämisoikeutta koskevat lakiehdotukset saatetaan eduskunnan käsiteltäväksi ripeästi (PeVL 51/2025 vp, kappale 16). Kyse ei ollut säätämisjärjestyskysymyksistä.

Mietintöluonnoksessa (kappale 29–42) on käyty läpi itsemääräämisoikeuteen liittyviä näkökohtia esityksessä. Tämän osana (kappale 33) on tuotu esille perustuslakivaliokunnan kanta asiakkaan ja tämän laillisen edustajan mielipiteen huomioon ottamista koskevan sääntelyn tiukentamisesta.

Mietintöluonnoksessa (kappale 35) ehdotetaan, että 1. lakiehdotuksen 47 §:n 1 momenttiin lisätään asiakkaan sekä hänen omaisensa, läheisensä ja laillisen edustajansa kanssa tehtävää yhteistyötä sekä asiakkaan mielipiteen selvittämistä koskevat säännökset. Valiokunnan ehdotuksen mukaan käyttöön otettavien teknologisten ratkaisujen soveltuvuus asiakkaan palveluihin ja toimenpiteisiin tulee arvioida yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä tai laillisen edustajansa kanssa asiakkaan palvelutarvetta arvioitaessa ja hänen asiakassuunnitelmaansa laadittaessa. Asiakkaan mielipide teknologisten ratkaisujen käyttöön pitää selvittää ja hänelle on selvitettävä, miten teknologisen ratkaisun käyttäminen vaikuttaa palvelun toteuttamiseen, ja mitkä olisivat vaihtoehtoiset palvelun toteuttamistavat ilman teknologista ratkaisua.

Lisäksi mietintöluonnoksessa (kappale 40) todetaan, että asiakkaan oma näkemys on aina ensisijainen silloin, kun hän pystyy sen ilmaisemaan. Jos asiakas ei kykene ilmaisemaan mielipidettään teknologian käyttöön, tulee sitä selvittää sosiaalihuollon asiakaslain 9 §:ssä säädetyllä tavalla ja tarvittaessa tehdä ilmoitus holhousviranomaiselle edunvalvojan määräämiseksi

asiakkaalle. Lisäksi (kappale 41) asiakkaalla on oikeus kieltäytyä hänelle tarjotuista sosiaalihuollon palveluista, mutta asiakkaalla ei ole subjektiivista oikeutta mihinkään tiettyyn palveluun tai sen toteuttamistapaan.

Mietintöluonnoksessa on myös todettu (kappale 7), että sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää perustuslakivaliokunnan tavoin tärkeänä sitä, että valtioneuvoston valmisteltavana olevat asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeutta koskevat lakiehdotukset saatetaan eduskunnan käsiteltäväksi mahdollisimman ripeästi.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on tiukentanut säännösehdotuksia asiakkaan ja tämän laillisen edustajan mielipiteen huomioon ottamisesta teknologisten ratkaisujen käytössä. Ehdotettuja 47 §:n 1 momentin säännöksiä voi pitää myönteisinä asiakkaan itsemääräämisoikeuden kannalta. Mietintöluonnoksessa on ylipäätään tehty selkoa palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelmasta ja viitattu sosiaalihuollon asiakaslain 8 §:ään, jonka mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan.

On syytä panna merkille, että perustuslakivaliokunnan mielestä perustuslaista ei sinänsä johdu estettä nyt ehdotetulle sääntelylle, jossa nimenomaista suostumusta ei edellytetä (PeVL 51/2025 vp, kappale 14). Sosiaali- ja terveysvaliokunta on myös yhtynyt perustuslakivaliokunnan kantaan, jonka mukaan on tärkeää, että itsemääräämisoikeutta koskevat lakiehdotukset saatetaan eduskunnan käsiteltäväksi ripeästi. Näkemykseni mukaan perustuslakivaliokunnan kannanotot itsemääräämisoikeudesta ja asiakkaan ja tämän laillisen edustajan mielipiteen selvittämisestä ja merkityksestä on otettu riittävällä tavalla huomioon.

Oikeusturva

Perustuslakivaliokunnan mukaan esityksessä ei ole asianmukaisesti arvioitu sitä, miten asiakkaan oikeus oikeusturvaan toteutuu. Valiokunnan mielestä tulisi vielä pohtia keinoja vahvistaa asiakkaan oikeusturvaa. (PeVL 51/2025 vp, kappale 15.)

Mietintöluonnoksessa (kappale 61–69) on käsitelty oikeusturvaa. Luonnoksessa (kappale 61) kiinnitetään huomiota perustuslakivaliokunnan kantoihin oikeusturvasta. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan (kappale 69) mukaan säännöksissä on vahvistettu asiakkaan oikeusturvaa.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on ehdottanut 1. lakiehdotuksen 47 §:n uuteen 3 momenttiin säännöstä siitä, että asiakkaan 45 §:ssä tarkoitetusta päätöksestä tai asiakkaan ja palveluntuottajan välisestä sopimuksesta tulee käydä ilmi asiakkaan sosiaalipalvelussa käyttöön otettava 2 momentissa tarkoitettu teknologinen ratkaisu. Ehdotetussa 47 §:n 3 momentin säännöksessä viitataan sosiaalihuoltolain 45 §:ään, jossa säädetään sosiaalihuoltoa koskevasta päätöksenteosta. Hyvinvointialueen järjestämien sosiaalipalvelujen osalta asiakkaalla on mainitun 45 §:n mukaan oikeus saada sosiaalipalvelujen järjestämisestä kirjallinen päätös, johon hän voi hakea muutosta sosiaalihuoltolain 6 luvussa säädetyllä tavalla (kappale 63). Yksityisoikeudellisessa muodossa tuotetuissa sosiaalipalveluissa asiakkaalle ei tehdä hallintopäätöksiä, minkä vuoksi asiakkaalla ei ole myöskään muutoksenhakuoikeutta (kappale 66).

Mietintöluonnoksen (kappale 64) mukaan sosiaalihuoltolain 45 §:ssä tarkoitetussa asiakkaalle annettavassa päätöksessä voisi riittää viittaus sosiaalihuoltolain 47 §:n 2 momentissa tarkoitettuun teknologiseen ratkaisuun ilman, että tarvitsisi nimetä kaikkia teknologisia ratkaisuja, joita asiakkaalla käytetään. Luonnoksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriö tulee antamaan tarkempia lainsäädännön soveltamisohjeita. Mietintöluonnoksen (kappale 69) mukaan tulisi tehdä uusi päätös, jos asiakkaan palvelussa otettaisiin käyttöön uusi 47 §:n 2 momentissa tarkoitettu teknologinen ratkaisu.

Mietintöluonnoksessa on kiinnitetty huomiota asiakkaan oikeusturvan toteutumiseen. Asiakkaan oikeusturvaa on vahvistettu etenkin lakiehdotuksen 47 §:n uudella 3 momentilla. Näin ollen perustuslakivaliokunnan esittämät valtiosääntöoikeudelliset huomiot asiakkaan oikeusturvasta on otettu muutosehdotuksissa riittävällä tavalla huomioon. Oikeusturvan toteutuminen yksityistetyissä palveluissa jää luonnoksen perusteella kuitenkin epäselväksi.

Muiden kuin asiakkaan perusoikeuksista huolehtiminen

Perustuslakivaliokunta nosti esille myös kysymyksen siitä, miten huolehditaan muiden kuin asiakkaan perusoikeuksista. Valiokunta nosti esille aiemman lausuntonsa turva-auttamispalveluista ja etäpalveluista, joiden osalta sääntelyssä tuli kiinnittää huomiota myös siihen, miten huolehditaan muiden kuin asiakkaan (esimerkiksi hänen kanssaan samassa taloudessa asuvien) perusoikeuksista (ks. PeVL 24/2022 vp, kappale 14). Valiokunnan mielestä sanottua seikkaa koskeva tarkastelu nyt käsillä olevassa ehdotuksessa jää varsin vähäiseksi. Valiokunta kiinnitti lisäksi huomiota toisenlaisessa sääntely-yhteydessä etäyhteyksin toteutettavan tarkastuksen rajaamisesta lausumaansa (PeVL 51/2025 vp, kappale 17, ks. PeVL 21/2022 vp, kappale 13).

Mietintöluonnoksessa (kappale 70–79) on käyty läpi henkilötietojen suojaa ja muiden kuin asiakkaiden perusoikeuksia. Tässä yhteydessä (kappale 70) on tuotu esille myös perustuslakivaliokunnan edellä mainittu kanta.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa 1. lakiehdotuksen 47 §:n uudeksi 4 momentiksi siirtyvän 3 momentin tarkentamista siten, että momentin 2 kohtaan lisätään henkilötietojen suojaa koskeva maininta. Kohdan mukaan teknologisen ratkaisun käyttöönotossa ja käytössä on huolehdittava siitä, että teknologinen ratkaisu ei puutu asiakkaan eikä muun henkilön yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää. Lisäksi valiokunta ehdottaa 47 §:n uudeksi 5 momentiksi siirtyvän 4 momentin tarkentamista siten, että teknologisen ratkaisun käytön yhteydessä käsiteltävät henkilötiedot on rajattava asiakkaan sosiaalipalvelun järjestämisen ja toteuttamisen kannalta välttämättömään. Lisäksi ehdotetaan lisättäväksi, että henkilötiedot on poistettava välittömästi sen jälkeen, kun niiden käyttötarkoitus on päättynyt ja asiakastiedot on kirjattu sosiaalihuollon asiakasasiakirjoihin noudattaen asiakastietolain 17 §:ää. Lisäksi ehdotetaan 48 §:n 2 momenttiin vastaavia henkilötietojen käsittelyä koskevia tarkennuksia, joita valiokunta on ehdottanut 47 §:n 5 momenttiin. Valiokunnan (kappale 77) mukaan ehdotettu sääntely täyttää perusoikeuksien rajoittamiselle asetetut täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimukset.

Mietintöluonnoksen (kappale 78) mukaan teknologisen ratkaisun ja teknisen valvonnan käytön yhteydessä voidaan väistämättä käsitellä myös muiden kuin sosiaalihuollon asiakkaan

henkilötietoja eikä tällaista käsittelyä voida käytännössä jokaisessa tilanteessa estää. Esimerkiksi asiakkaan kodissa paikalla oleva henkilö voi näkyä tai kuulua teknologisen ratkaisun käytön yhteydessä. Näiden henkilötietojen käsittely tulee edellä ehdotetun 47 §:n 5 momentin mukaan rajata välttämättömään ja henkilötiedot olisi poistettava välittömästi, kun niiden käyttötarkoitus olisi päättynyt. Käytännössä muiden kuin asiakkaiden henkilöiden tiedoilla ei ole käyttötarkoitusta, mikä tarkoittaisi sitä, että ne olisi poistettava heti, kun asiakkaan tiedot on kirjattu asiakasasiakirjoille. Lisäksi ehdotettujen 47 §:n (1 ja 2 momentti) perusteella muun kuin asiakkaan mukana kulkevan teknologian käyttö asiakkaan kotona, asumispalvelussa tai laitospalvelussa tulee rajata alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään. Teknologinen ratkaisu ei saisi myöskään puuttua asiakkaan eikä muun henkilön yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää (47 §:n 4 momentin 2 kohta).

Ehdotetussa sääntelyssä on pyritty huolehtimaan muidenkin kuin asiakkaan perusoikeuksista. Ehdotettu sosiaalihuoltolain 47 §:n 2 momentin lisäys palveluntuottajaan itsenäisesti yhteyden avaavan teknologisen ratkaisun käytön rajoittamisesta ajallisesti ja alueellisesti välttämättömään velvoittaa huolehtimaan tällä tavalla sekä asiakkaan mutta toisaalta hänen kanssaan samassa taloudessa asuvan henkilön yksityiselämän suojasta. Tätä lisäystä täydentää pykälän 4 momentin 2 kohdassa asetettu velvollisuus huolehtia, ettei teknologisella ratkaisulla puututa asiakkaan eikä muun henkilön yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä. Arvioni mukaan ehdotettu sääntely ottaa huomioon perustuslakivaliokunnan kannat muiden kuin asiakkaiden oikeuksista huolehtimisesta.

Kokonaisarvio

Mietintöluonnoksessa on ehdotettu täsmennettäväksi 1. lakiehdotuksen sääntelyä teknologisten ratkaisujen käytöstä merkittävästi ja siten kiinnitetty asianmukaisesti huomiota perustuslakivaliokunnan tekemään säätämisjärjestysponteen. Lisäksi mietintöluonnoksessa on kiinnitetty huomiota myös perustuslakivaliokunnan niihin huomioihin, jotka eivät muodosta säätämisjärjestyskysymyksiä. Ehdotuksessa tulee tällä tavoin tiukennettu sääntelyä asiakkaan ja tämän laillisen edustajan mielipiteen huomioon ottamisesta teknologisten ratkaisujen käytössä sekä vahvistettu oikeusturvan ja muiden kuin asiakkaiden perusoikeuksien toteutumista. Lisäksi mietintöluonnoksessa kiirehditään itsemääräämisoikeutta koskevien lakiehdotusten saattamista eduskuntaan. Kokonaisarvioni on, että sosiaali- ja terveysvaliokunnan muutosehdotuksissa on käsillä olevassa moniulotteisessa ja hankalassa sääntely-yhteydessä otettu riittävällä tavalla huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 51/2025 vp esitetyt valtiosääntöoikeudelliset huomiot.

Helsingissä 22.4.2026

Anu Mutanen, OTT, julkisoikeuden apulaisprofessori